

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Марії Сергіївни Курандо
“ЯДЕРНА БЕЗПЕКА В ЗОНІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ”,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки,
за спеціальністю 052 – “Політологія”

Актуальність теми дослідження. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну створює нові, безпрецедентні загрози безпеці України та всього світу загалом. Росія використовує ядерні погрози та ядерний шантаж не лише проти України, але й проти інших держав та міжнародних організацій, що викликає глибокий страх і тривалу нестабільність. Вона підірвала міжнародні інститути, режими та правові норми, які регулювали відносини у сфері ядерної безпеки між державами протягом багатьох десятиліть. Найбільшою загрозою є використання регулярних збройних сил Російської Федерації проти ядерних об'єктів України, захоплення Запорізької атомної електростанції (ЗАЕС) і подальше використання її як військової бази та важеля тиску на міжнародну спільноту в усьому світі.

Сьогодні демократичні держави спільно з провідними міжнародними організаціями у сфері ядерної безпеки шукають шляхи та механізми відродження режиму ядерної безпеки та довіри до існуючих норм і домовленостей. Іншим важливим завданням є розробка нормативно-правової бази захисту ядерних об'єктів у зонах конфлікту. Тому дисертація Марії Курандо, яка присвячена дослідженню попереднього досвіду та поточної ситуації на основі конкретних кейсів (з особливим акцентом на українському питанні), має важливе наукове та практичне значення. Більше

того, зважаючи на обмежену кількість ґрунтовних досліджень з цього питання, тема дослідження Марії Курандо є актуальною та своєчасною.

Метою дисертаційної роботи визначено розкриття особливостей проблеми ядерної безпеки в зонах міжнародних конфліктів.

Наукова новизна дослідження чітко описана у Вступі. Авторка підготувала перше в українській політології комплексне дослідження ядерної безпеки в зонах міжнародних конфліктів, у якому вперше розглядається концептуальний розвиток ядерної безпеки як практичного інструменту в рамках міжнародного ліберального порядку та інституційного розвитку режиму ДНЯЗ, а також ефективність міжнародно-правової бази.

На основі отриманих автором результатів дослідження удосконалено та розвинуто наступні аспекти проблеми, що розглядається в дисертаційній роботі: особливості взаємодії держав у рамках ліберального міжнародного порядку щодо режиму ядерної безпеки; опис викликів багатосторонньої співпраці відповідно до кризи ліберального міжнародного порядку; оцінка «необхідних» versus «можливих» заходів, які потенційно мають допомогти покращити ядерну безпеку; визначення понять «ядерна безпека» та «концепція ядерної безпеки» на основі вивчення праць сучасних українських та зарубіжних вчених; значення національних інтересів держав щодо їхньої готовності розвивати прозору співпрацю у сфері ядерної безпеки на багатосторонньому та двосторонньому рівнях, що є стрижнем подальших зусиль міжнародного співтовариства щодо зміцнення режиму ядерної безпеки.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає в можливості їх використання в подальших наукових дослідженнях з проблем ядерної безпеки, міжнародного співробітництва та міжнародної безпеки, зокрема в Україні. Окремі положення дисертаційної роботи можуть бути корисними при розробці навчально-методичних матеріалів, посібників і навчальних курсів для студентів спеціальностей «Політологія»,

«Міжнародні відносини», «Міжнародна безпека», «Конфліктологія» та інших суміжних дисциплін та галузей.

Основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані представниками органів місцевого та державного управління, громадських організацій, аналітичних центрів, які беруть участь у розробці та реалізації зовнішньої політики України. Зокрема практичні рекомендації щодо пом'якшення кризи ядерної безпеки в Україні щодо управління майбутніми випадками, подібними до того, що розгортається в Україні, які представлені в підрозділі 3.3, можна вважати значним внеском у розробку сучасної дипломатичної та зовнішньополітичної діяльності України (с. 160-165).

Відповідність дисертаційної роботи профілю спеціалізованої вченої ради. За змістом дисертація М. С. Курандо «Ядерна безпека в зонах міжнародних конфліктів», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, повністю відповідає спеціальності 052 «Політологія».

Аналіз змісту дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження має класичну структуру, а саме анотацію англійською та українською мовами, вступ, три розділи, поділені на підрозділи, висновки до розділів, загальні висновки та список використаної літератури (55 сторінок). Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 229 сторінок, а основного тексту – 160 сторінок.

У вступі міститься інформація про актуальність дисертації та зв'язок дослідження з науковими програмами, планами і темами; описано мету та завдання дослідження. Також представлено методiku дослідження, наукову новизну отриманих результатів, їх практичну значущість, інформацію про апробацію результатів дисертації та публікації.

Розділ 1. «Концептуальні основи дослідження ядерної безпеки». У першому розділі розглядаються концептуальні основи дослідження ядерного чинника, категоріальний апарат, джерельна та наукова база

дослідження. Дисертаційна робота побудована на значній кількості документів провідних міжнародних організацій, таких як ООН і Міжнародне агентство з атомної енергії та працях видатних американських і європейських вчених і аналітиків, що дає змогу всебічно та неупереджено висвітлити проблематику дослідження.

У підрозділі 1.2. «Категоріальний апарат та документальна база дослідження» авторка аналізує зміст основних ключових понять: «режим ядерної безпеки», «ядерний об'єкт», «захист ядерних установок у воєнний час» тощо. Залучення широкого кола першоджерел, таких як резолюції МАГАТЕ та ООН, Додаткові протоколи, Женевські конвенції та інші угоди, а також заяви та виступи керівників міжнародних організацій і держав є сильною стороною дослідження. Загалом автор дисертації комплексно опрацював наявні джерела та наукові праці з різних аспектів ядерної безпеки крізь призму нових викликів і загроз режиму ядерної безпеки, які впливають на глобальну та регіональну безпеку та стабільність.

Розділ 2. «Режим ядерної безпеки в зонах конфлікту». Цей розділ авторка починає з феномену нападів Російської Федерації на ЗАЕС і реакції МАГАТЕ як ширшої картини «незавершеності структури захисту ядерних об'єктів під час військового конфлікту <...>, оскільки вона не включає конкретну та явну заборону атак, які здійснюються державним актором» (с. 72). Це також дає підстави для ретельного аналізу попередніх випадків атак на ядерні об'єкти та реагування політичної реакції на них.

Аналізуючи прагнення міжнародної спільноти як держав, так і міжнародних організацій розробити ефективну правову базу для захисту цивільних ядерних об'єктів, авторка висвітлює протиріччя між державами, акцентуючи увагу на неконструктивній позиції представників Росії. Тут можна погодитися з висновками авторки, що ключ до позитивних дискусій і рішень щодо того, як захистити ядерні об'єкти в зонах конфлікту, залежить як від двосторонньої (індо-пакистанський приклад успіху), так і від

багатосторонньої готовності сторін конфлікту підписати угоду про ненапад на ядерні об'єкти.

Розділ 3. «Зміцнення ядерної безпеки в зонах конфлікту». У третьому розділі критично розглядаються практичні зусилля міжнародної спільноти у зміцненні ядерної безпеки внаслідок російської агресії та нападів на українські ядерні об'єкти. Авторка починає з визначення «необхідних» і «можливих» заходів для покращення ядерної безпеки, їхнього порівняння, розглядаючи ініціативи МАГАТЕ щодо створення демілітаризованої зони поблизу ЗАЕС, Сім незамінних стовпів ядерної захищеності та безпеки під час збройного конфлікту та декларацію «П'ять конкретних принципів». Можна погодитися з автором, що ці принципи та інші заходи спрямовані на запобігання ядерним чи радіологічним катастрофам, що потребує співпраці та спільного сприйняття ситуації та загроз з боку воюючих держав, що, на жаль, на сьогоднішній день є недосяжним (с. 130).

Однією з найцікавіших частин дисертаційної роботи є оцінка позицій ООН, НАТО, ЄС та інших через призму теоретичної парадигми ліберального світоустрою та інституціоналізму, а також інтересів окремих держав у контексті теорії політичного реалізму. Авторка слушно зауважує, що дефіцит ефективної співпраці є наслідком попередніх деструктивних тенденцій у глобальному світовому порядку, які призвели до «помітного зсуву в динаміці влади» та значної відсутності солідарності, прозорості, щедрості та єдиної стратегії для вирішення головного виклику. Таким чином, це сигналізує про очевидну кризу традиційної форми багатосторонності (с. 147-148).

Важливим результатом дисертації є підрозділ 3.3, який підсумовує історичні та поточні виклики та загрози режиму ядерної безпеки та міжнародній безпеці в цілому, водночас надаючи авторські рекомендації щодо політики забезпечення ядерної захищеності та безпеки в зонах конфлікту (с. 160-165).

Висновки. У висновках викладено найважливіші наукові та практичні результати, отримані в дисертаційному дослідженні, висвітлено успішне вирішення поставлених автором наукових завдань.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових і фахових виданнях. Публікація основних результатів дисертації відбулася під час участі М. Курандо у низці всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій та фахових зустрічей, а також шляхом публікації 4 наукових статей автора, з яких 2 статті опубліковано в періодичних наукових виданнях, які входять до переліку наукових і спеціалізованих видань України категорії «В», і 2 статті опубліковано у виданнях, що включені до науково-метричної бази Scopus, а також 3 тез у збірниках матеріалів конференцій.

Запитання та коментарі до дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційну роботу М. С. Курандо, слід відзначити деякі аспекти та пропозиції.

1. Як зазначалося вище, дисертація М. Курандо є одним із перших академічних, ґрунтовних дослідницьких проектів, присвячених проблемі ядерної безпеки в зонах міжнародних конфліктів. Проте кількість дослідницьких завдань, поставлених у Вступі, звертає увагу на їх багатогранність, що потребує уточнення та деталізації мети дисертаційної роботи (с. 15-16).
2. Концепція ядерної безпеки та пов'язані з нею визначення та дефініції, що використовуються в дисертаційній роботі, були детально розроблені. Проте у висновках до розділу 1 міркування автора щодо особливостей теоретичних засад дослідження, що викладені у вступній частині, не знайшли повного відображення.
3. Основним методом дослідження обрано кейс-стаді. Автор детально розглядає випадки Пакистану та України, коротко аналізуючи також інші прецеденти атак на ядерні об'єкти в Іраку, Ірані, Ізраїлі та Сирії (с. 73-83). У зв'язку з цим рішення автора обрати як приклади

пакистанську та українську ситуації потребує додаткового уточнення та деталізації.

4. У дисертаційному дослідженні розкривається проблема пошуку можливих шляхів і підходів до зміцнення ядерної безпеки та ролі міжнародних організацій. Автор також висвітлює деструктивну і навіть шкідливу роль національних інтересів окремих держав у цьому процесі. Дуже яскравим прикладом такої ситуації, яка може вплинути на життя мільйонів у Європі, є захоплення Росією української діючої АЕС у Запоріжжі. Тому варто було б оцінити, наскільки продуманою та ефективною є нинішня стратегія України у співпраці з окремими державами та міжнародними організаціями, наскільки вона відповідає національним інтересам та подальшим мирним переговорам.

Висновок. Ці зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи та не зменшують її наукової новизни та практичного значення. Вважаю, що дисертація Марії Сергіївни Курандо «Ядерна безпека в зонах міжнародних конфліктів» є самостійним і повним науковим дослідженням, яке містить багато нових і актуальних результатів, що свідчить про її важливість для політичної науки.

Дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» (із наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення одноразової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її авторка М. С. Курандо заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

REVIEW

on the scientific supervisor about the thesis of Mariia Sergiivna Kurando on the topic “NUCLEAR SECURITY IN INTERNATIONAL CONFLICT ZONES”, presented for the award of the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 – Social and behavioural sciences, in the specialty 052 – “Political Science”

The relevance of the topic of the thesis. Russia’s full-scale invasion of Ukraine poses new, unprecedented threats to the security of Ukraine and the entire world in general. Russia uses nuclear threats and nuclear blackmail not only against Ukraine but also against other states and international organisations, which causes deep fear and ongoing instability. It has undermined international institutions, regimes, and legal norms that have governed relations in the field of nuclear security between states for many decades. The biggest menace is the use of the regular armed forces of the Russian Federation against the nuclear facilities of Ukraine, the seizure of the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant (ZNPP) and the following use of it as a military base and leverage of pressure on the international community worldwide.

Nowadays, the democratic states, together with the leading international organisations in the field of nuclear security, are seeking ways and mechanisms to revive the nuclear security regime and trust in the existing norms and agreements. Another significant task is to elaborate the regulating framework for protecting nuclear facilities in the conflict zones. Therefore, the thesis of Mariia Kurando, which is dedicated to the study of previous experience and the current situation based on particular case studies (with a special focus on the Ukrainian issue), has significant scientific and practical importance. Moreover, considering the limited number of thorough studies on this issue, the research topic of Mariia Kurando is relevant and timely.

The purpose of the thesis is determined as disclosing of the peculiarities of the problem of nuclear security in international conflict zones.

The scientific novelty of the study is clearly described in the Introduction chapter. The author prepared the first comprehensive study of nuclear security in

international conflict zones in Ukrainian political science, which for the first time reviews the conceptual development of nuclear security as a practical tool in the framework of the international liberal order and institutional development of the NPT regime as well as the efficiency of the international legal framework.

Based on the research results obtained by the author, the following aspects of the issue examined in the thesis have been improved and further developed: the peculiarities of state cooperation within a liberal international order with regard to the nuclear security regime; description of the challenges of multilateral cooperation in correspondence with liberal international order crisis; assessment of the “necessary” vs. “possible” measures that may help to improve nuclear security; definitions of “nuclear safety” and “nuclear security concept” based on the study of works of modern Ukrainian and foreign scholars; the value of states’ national interests on their willingness to develop transparent cooperation in the nuclear security field on multilateral and bilateral levels, which are core of further efforts of the international community to enhance the nuclear security regime.

The practical significance of the results of the thesis lies in the possibility of their use in the latest scientific research on the issues of nuclear security and safety, international cooperation, and international security, in particular in Ukraine. Separate provisions of the thesis can be useful in the development of educational and methodical materials, manuals and training courses for students of the specialty “Political Science”, “International Relations”, “International Security”, “Conflict Studies” and other related disciplines and areas.

The main provisions, results and conclusions of the thesis can be used by representatives of local and state authorities, public organizations, and think tanks involved in the elaboration and implementation of the foreign policy of Ukraine. Hereof, the practical recommendations for mitigation of the Ukrainian nuclear security crisis with regard to the management of future cases similar to the one unfolding in Ukraine, which are presented in sub-chapter 3.3, can be considered a significant contribution to the elaboration of modern Ukraine’s diplomatic and foreign policy actions (pp. 160-165).

The thesis' compliance with the specialised academic council profile.

According to the content of the thesis of M. S. Kurando, "Nuclear Security in International Conflict Zones", presented for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy, it fully corresponds to the specialty 052 "Political Science".

Analysis of the content of the thesis. The thesis has a classical structure, namely an abstract in English and Ukrainian, an introduction, three chapters divided into subsections, conclusions to the chapters, general conclusions, and a list of references (55 pages). The total text of the thesis is 229 pages, and the main text is 160 pages.

The introduction provides information on the relevance of the thesis and the connection of the research with scientific programs, plans, and topics; the goal and tasks of the research are described. Also, it represents research methods, the scientific novelty of the obtained results, their practical significance, and information about the approval of the results of the thesis and publication.

Chapter 1. "Conceptual foundations of the research of nuclear security". In the first chapter, the conceptual foundations of the study of the nuclear factor, the categorical apparatus, the documentary base and the academic and analytical research of the study are considered.

The thesis is built on a valuable amount of the leading international organisations' documents, such as the United Nations and International Atomic Energy Agency and papers of prominent American and European scientists and analysts, which makes it possible to comprehensively and impartially cover the issues.

In subsection 1.2. "Categorical apparatus and documentary base of the research", the author analyses the content of the main key concepts: "nuclear security regime", "nuclear facility", "protection of nuclear installations at wartime", etc. The strength of the thesis is the involvement of a wide range of original sources, such as IAEA and the UN Resolutions, Additional Protocols, Geneva Conventions and other agreements, as well as statements and speeches of

the heads of international organisations and states. In general, the thesis' author has comprehensively processed existing sources and scientific works on various elements of nuclear security through the prism of new challenges and threats of nuclear security regimes, which affect global and regional security and stability.

Chapter 2. “Nuclear security regime in conflict zones”. In this chapter the author begins with the phenomenon of the Russian Federation's attacks on the ZNPP and the reaction of the IAEA as a broader picture of “the incomplete framework on protection of the nuclear facilities during military conflict <...> since it does not include a concrete and explicit prohibition of attacks conducted by the state actor” (p. 72). It also provides the ground to scrutinise the previous cases of attacks on nuclear facilities and the reactive political responses to them.

Analysing the international community's endeavours, both the states and the international organisations, to elaborate an effective legal framework for protecting civilian nuclear facilities, the author highlights the contradictions among the states with a special focus on the Russian representatives' non-constructive position. Here, we can agree with the author's conclusions that a key to positive discussions and solutions on how to protect the nuclear facilities in the conflict zones depends on both the bilateral (Indian-Pakistani case of success) and multilateral willingness of the conflict parties to sign an agreement on non-attack of nuclear sites.

Chapter 3. “Strengthening nuclear security in conflict zones”. The practical efforts of the international community in strengthening nuclear security due to the Russian aggression and attacks on the Ukrainian nuclear sites are critically examined in the third chapter. The author starts with the identification of the “necessary” vs. “possible” measures to improve nuclear security by going through the IAEA initiatives on establishing a demilitarised zone near the ZNPP, Seven indispensable pillars of nuclear safety and security during armed conflict and declaration of “five concrete principles”. We can agree with the author that these principles and other measures are aimed at preventing nuclear or radiological catastrophes requiring cooperation and common perception of the

situation and threats by belligerent states, which unfortunately are not achievable nowadays (p. 130).

One of the most interesting parts of the thesis is the assessment of the positions of the UN, NATO, the EU and others through the theoretical paradigms of liberal world order and institutionalism, as well as some states' interests in the context of the theory of political realism. The author correctly notes that the deficit in effective cooperation is a result of previous destructive trends in the global world order that has led to "a noticeable shift in power dynamics" and a significant absence of solidarity, transparency, generosity, and a unified strategy in addressing a major challenge. Thus, it signals the evident crisis in the traditional form of multilateralism (pp. 147-148).

The significant outcome of the thesis is sub-chapter 3.3, which summarises the historical and current challenges and threats to the nuclear security regime and international security in general while providing the author's policy recommendations for ensuring nuclear security and safety in conflict zones (pp. 160-165).

Conclusions. The conclusions outline the most important scientific and practical results obtained in the thesis, highlighting the successful solution of the scientific tasks set by the author.

A complete presentation of the main outcomes of the thesis in scientific and professional publications. The publication of the main results of the thesis took place during the participation of M. Kurando in a number of all-Ukrainian and international scientific conferences and professional meetings, as well as through the publication of 4 scientific publications of the author, of which 2 articles were published in periodical scientific journals included in the list of scientific and specialized publications of Ukraine with category "B" assignment, 2 articles were published in the publications of Scopus database as well as 3 thesis in collections of conference proceedings.

Questions and comments on the thesis. Evaluating the dissertation work of M. S. Kurando positively in general, some aspects and suggestions should be

noted.

1. As mentioned above, the thesis of M. Kurando is one of the first academic, thoughtful research projects dedicated to the issue of nuclear security in the zones of international conflicts. However, the number of research tasks set up in the Introduction draws attention to their multiplicity that requires clarification and detailing the purpose of the thesis (p. 15-16).
2. The concept of nuclear security and related definitions and terms used in the thesis have been elaborated in detail. Yet, in the conclusions to Chapter 1, the author's considerations regarding the peculiarities of the theoretical foundations of the research, as stated in the introductory part, were not fully reflected.
3. The case study method is chosen as the main method of the research. The author closely scrutinises the cases of Pakistan and Ukraine, briefly analysing other precedents of the attacks on the nuclear facilities in Iraq, Iran, Israel, and Syria as well (pp. 73-83). In this regard, the author's decision to choose Pakistani and Ukrainian cases as examples requires additional clarification and elaboration.
4. The thesis reveals the problem of seeking possible ways and approaches to strengthen nuclear security and the role of international organisations. The author also highlights how the national interests of the particular states play a destructive and even harmful role in this process. The Russian takeover of the Ukrainian operating nuclear power plant in Zaporizhzhia is a very bright sample of such a situation that may affect the lives of millions in Europe. Therefore, it would be worthwhile to assess how well-thought-out and effective the current strategy of Ukraine is in its cooperation with the individual states and international organisations and how it corresponds to the national interests and further peaceful negotiations.

Conclusions. These remarks do not affect the generally positive impression of the work and do not reduce its scientific novelty and practical significance. I believe that Maria Sergiivna Kurando's thesis "Nuclear security in international conflict zones" is an independent and complete scientific research containing many new and relevant results, which testifies to its importance for political science.

The dissertation fully complies with the requirements of the decree of the Ministry of Education and Culture of Ukraine No. 40 of 12.01.2017 "On approval of the requirements for the design of dissertations" (with the following changes) and "Procedure of awarding the degree of Doctor of Philosophy and annulment of the decision of the one-time specialized academic council of the institution of higher education, a scientific institution on awarding the degree of Doctor of Philosophy, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 4 of 12 January 2022, and its author is M. Kurando deserves to be awarded the degree of Doctor of Philosophy in specialty 052 "Political Science".

Reviewer:

Candidate of Political Sciences,

Associate Professor of the Department of International Relations,

Odesa I. I. Mechnikov National University

Iryna MAKSYMENKO

